

Upprättare: Erik Anderman

Kulturdepartementet

Remissvar på betänkandet *Konstnär – oavsett villkor?* **(SOU 2018:23)**

Sammanfattning

Regeringen beslutade den 17 november 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av de statliga insatserna och villkoren för professionellt verksamma konstnärer. Utredaren skulle bedöma hur de statliga insatserna bidrar till att nå de kulturpolitiska målen och föreslå eventuella förändringar av de konstnärspolitiska insatserna för att anpassa dem till nuvarande förutsättningar och behov. Utredningen är omfattande men kan i korthet sammanfattas i följande stycken.

Samhällsförändringar och konsten: I sin kartläggning gör utredningen en genomgång av de samhällsförändringar som, under de senaste decennierna, har haft övergripande inverkan på samhället och därigenom även på konstnärernas villkor. För att kunna möta aktuella samhällsutmaningar i form av klimatförändringar, globalisering, urbanisering, de demografiska förändringarna och en ökad digitalisering lyfter utredningen fram betydelsen av strategier för en hållbar utveckling och, särskilt i sammanhanget, den konstnärliga professionens position, med värnad frihet och egenvärde, som en integrerad del i denna utveckling.

Konst i hela landet: Utredningen framhåller betydelsen av kultur som regional och lokal utvecklingsfaktor. För att de konstnärliga berättelserna och gestaltningarna ska rymma erfarenheter från hela landet är det av vikt att konstnärer har möjlighet att leva och verka spritt i regionerna. Samtidigt är det tydligt hur konstnärer gärna samlar sina verksamheter i landets tre större städer, där arbetsmöjligheterna och den kritiska massan inom konstlivet anses vara störst. För att bidra till en konstnärlig utveckling i hela landet lyfter utredningen bland annat fram betydelsen av konstnärliga residensprogram, folkhögskolornas utbildningar som regionala resurser för såväl blivande som etablerade konstnärer samt fristadssystemet för förföljda konstnärer och upprättandet av fler internationella utbyten.

Representation, inkomster och trygghet inom konsten: Den bild som utredningen tecknar visar på en tydlig ojämlikhet inom de konstnärliga fälten i fråga om rekrytering till de konstnärliga högskolorna. Vem som väljer att utbilda sig till och sedan har möjlighet att verka professionellt som konstnär kan i hög grad antas bero på individens socioekonomiska bakgrund. Detta, menar utredningen, hänger ihop med socialiseringsprocesser, närheten till och möjligheten att delta i konst- och kulturlivet, hur konsten värderas i det offentliga samtalet men också, och inte minst,

beroende av den osäkra arbetsmarknad som konstnärer verkar på. Trots att en större andel av konstnärerna har en högskoleutbildning, än befolkningen i övrigt, ligger inkomstutvecklingen betydligt lägre än snittet i landet. Här ställs konstnärer inför osäkra anställningsvillkor, lägre löner och sämre social trygghet ifråga om bland annat sjukpenninggrundande inkomst (SGI), låga pensioner, friskvård och rehabilitering än befolkningen i stort.

Nuvarande insatser för konstnärerna: Utredningen beskriver de statliga bidrags- och ersättningsystemen och analyserar hur dessa beviljas och fördelas utifrån ett antal perspektiv så som mellan olika konstformer, mellan kön samt geografiskt. En stor utmaning som utredningen identifierar ligger i att det, som en konsekvens av ökad digitalisering, har blivit svårare för konstnärer att hävda sin upphovsrätt och de inkomster som följer med den. Inom bild- och formkonstområdet finns ett starkt stöd för det s.k. MU-avtalets medvekrans- och utställningsersättning. Samtidigt kan det vara svårt för konstnärer att få ersättning för det förberedande arbete som krävs inför en utställning. Utredningen menar dock att berörda aktörer över lag är nöjda med den rådande bidrags- och ersättningsmodellen men att den är underfinansierad.

För att möta dessa utmaningar formulerar utredningen förslag till en ny konstnärspolitik. Här föreslås konstnärspolitikens budgetram att öka med 225 miljoner kronor fr.o.m. 2020. De ökade utgifterna finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområde 17. De förslag till förändringar inom det konstnärspolitiska området som utredningen lyfter fram innebär på så vis en viss tyngpunktsförskjutning i befintliga system. Det som betonas är inte i första hand bidrag och stipendier, utan i stället lyfts förbättrade arbetsförutsättningar och högre ersättningar för utfört arbete, vilket i sin tur också leder till ökad social trygghet för professionellt verksamma konstnärer före och efter pensionering. En ny konstnärspolitik ska kännetecknas av följande:

- Konstnärspolitiken ska bidra till att konstens frihet, egenvärde och kvalitet värnas. Den ska bedrivas enligt principen om armlängds avstånd. Den ska vara öppen för nya konstnärliga uttryck, tolkningar och avgränsningar.
- konstnärernas kunskaper och erfarenheter ska tas tillvara bättre vid förändring, utveckling och förnyelse i samhället. Det motiverar att ansvar för konstnärernas villkor tas inom flera politikområden.
- konstnärspolitiken ska medverka till att snedrekryteringen till konstnärliga högskoleutbildningar minskar.
- konstnärspolitiken ska bidra till att möjligheterna att verka professionellt i hela landet som konstnär förbättras.
- de kulturinstitutioner med offentligt stöd som erbjuder publikmöten och arbetstillfällen för konstnärer ska ses som en integrerad del av konstnärspolitiken.

Gävleborgs svar på betänkandet

Region Gävleborg välkomnar den konstnärspolitiska utredningens betänkande och ser i stort med förhoppning på de förslag till förändringar som rapporten gör gällande konstnärers arbetsvillkor, materiella förutsättningar och sociala trygghet. Att utredningen också är lyhörd inför och söker strategier för att motverka missförhållanden ifråga om representation inom de konstnärliga fälten samt den geografiska spridningen av professionell kultur ser Region Gävleborg som angeläget. Då utredningen är omfattande till sitt innehåll har Region Gävleborg valt att koncentrera sitt remissvar kring några av de förslag som presenteras i betänkandet.

9.2 En ny konstnärspolitik

För att de kulturpolitiska målen ska kunna uppnås föreslår utredningen en ny och stärkt konstnärspolitik. Region Gävleborg bedriver en översyn av de stöd och insatser som fördelas eller görs inom ramen för samverkansmodellen och söker i likhet med utredningens förslag, tillsammans med de regionala kulturpolitiska målen, olika sätt att förbättra förutsättningarna för konstnärernas professionella arbete. En fortsatt utveckling för fler och bredare grepp beträffande en vidgad arbetsmarknad, bättre förmedlingsinsatser för att konstnärer ska kunna nå sin publik och marknad, ersättningsystem som tar tillvara konstnärernas intressen, relevanta stöd- och bidragssystem samt ökad social trygghet och vissa administrativa förenklingar är därför någonting som Region Gävleborg välkomnar och gärna samverkar kring. Region Gävleborg delar också bilden av att den ekonomiska ramen för konstnärspolitiken, för att alls vara trovärdig, behöver ökas.

9.3 De konstnärliga utbildningarna

Beträffande konstnärliga utbildningar ser Region Gävleborg positivt på utredningens förslag om att de konstnärliga högskolorna, vid sidan av fler fortbildningar och distansutbildningar, bör arbeta mer uppsökande och etablera samarbeten med lokala aktörer. Detta skapar en ökad tillgänglighet och bidrar till att stärka de konstnärliga fälten genom att fler får möjlighet att möta och se värdet i en konstnärlig utbildning. Region Gävleborg menar också att detta kan medföra en lärandeprocess som på samma gång bidrar till att utveckla arbetet bland institutionerna vid konsthögskolorna och visa på en bredd av regionala förutsättningar och erfarenheter. För att motverka snedrekrytering till de konstnärliga högskoleutbildningarna, sänka trösklarna till konstnärligt arbete och för att skapa förutsättningar med en mångfald av konstnärliga perspektiv som bättre kan representera hela landet pekar utredningen också på möjligheterna med konstnärliga produktionshus för ungdomar i kommundelar med socioekonomiska utmaningar. Denna satsning förslås en ekonomisk ram på 50 miljoner kronor. I relation till en fortsatt urbanisering och polarisering mellan stad och landsbygd är närvaron och etablerandet av den här typen av produktionshus, och involverandet av regionalt verksamma konstnärer som mentorer, intressant ur ett regionalt perspektiv där Gävleborg på många sätt präglas av geografiska avstånd och glesbygd.

9.4 Stärkt arbetsmarknad för konstnärer

Utredningen gör bedömningen att digitaliseringen är den omvärldsförändring som förändrat och fortsätter att omforma vårt samhälle i allt större takt. För att stärka konstnärernas ställning och för att samhälle och individ ska kunna ta del av konstnärernas skapande föreslår regeringen ta fram en samlad strategi för digitaliseringen av den offentligt finansierade kulturen. Förutsättningarna att verka som konstnär i det digitala landskapet ska samordnas, analyseras och främjas av Kulturrådet, Konstnärsnämnden i samverkan med upphovsättsorganisationer inom olika konstområden och Tillväxtverket. För genomförandet av strategin och det digitaliseringsarbete som initieras av myndigheterna tillförs en ekonomisk ram på 100 miljoner kronor fr.o.m. 2020. Region Gävleborg är positiva till detta förslag och ser också hur de regionala kulturverksamheterna, bland annat genom de erfarenheter som samlas i Storytech Arena, kan utgöra en viktig part i detta digitaliseringsarbete.

Region Gävleborg är vidare positiva till utredningens förslag om att utveckla och stärka, residensprogram över hela landet, utforma allianser för upphovspersoner i likhet med de som bland annat finns inom teaterområdet, bidra till förmedling och kompetensutveckling vid de konstnärliga centrubildningarna samt arbetet med att utveckla förutsättningar för den offentliga konsten och inspirera till ett implementerande av enprocentsregeln där den saknas. Här är det emellertid viktigt att insatser görs i lyhörd samverkan mellan statliga, regionala och lokala aktörer. Region Gävleborg är överens med utredningen om att dessa förslag kan bidra till en stärkt arbetsmarknad för konstnärer.

9.5 Konst i hela landet

Utredningen pekar på betydelsen av regionala och kommunala insatser för att bidra till konstnärernas möjligheter att verka i hela landet. Region Gävleborg delar denna syn men ser också att förutsättningarna varierar i länets respektive kommuner ifråga om institutioner, utställningsarrangörer, scener, konstpedagogiska verksamheter, bildningsrörelser, hur föreningsliv och civilsamhälle har möjlighet att fördela ersättningar samt de olika stöd och stipendier som fördelas regionalt och lokalt till konstnärskap och konstnärsgupper. Region Gävleborg har gärna en fortsatt samordnande roll och vill utveckla förutsättningarna för konstnärliga verksamheter i samverkan med kommunerna utifrån deras behov och möjligheter. Därför välkomnar vi förslaget om ett ökat stöd om 25 miljoner kronor till samverkansmodellen fr.o.m. 2020. Dock anser Region Gävleborg att summan är för låg och att ytterligare förstärkningar bör göras för att på riktigt kunna säkra och erkänna den fria konstens plats, stärka de professionella konstnärernas arbetsvillkor och invånarnas möjligheter att möta och delta i konsten oavsett var vi väljer att bo i landet.

9.6 Ersättningar för konstnärligt arbete

Utredningen redovisar sin allmänna bild av ersättningssystem för konstnärer och sina bedömningar av befintliga system på detta område, MU-avtalet och upphovsrätten. Region Gävleborg stödjer utredningens bedömning om att upphovsrätten, vilken är central för konstnärernas möjligheter att leva på sitt konstnärskap, behöver stärkas och värnas. Inte minst i ljuset av digitaliseringen av samhället och hur vi tenderar att dela kultur via sociala flöden. För att understryka MU-avtalets betydelse för bild- och formkonstnärer ger utredningen förslag om att fler myndigheter inom museisektorn ska få i uppdrag att redovisa utbetalda ersättningar enligt MU-avtal. Utredningen reflekterar också över möjligheten att införa villkoret att alla utställningsarrangörer som mottar offentligt stöd ska följa MU-avtalet, exempelvis genom ett tillägg i gällande bidragsförordning. Här delar Region Gävleborg dock utredningens riskbedömning om att ett sådant krav, även om det är önskvärt, skulle kunna bidra till en urholkning av arrangörernas utställningsprogram. För att förbättra utställningsarrangörernas och främjandeorganisationernas möjligheter att följa MU-avtalet ska det nuvarande anslaget tillföras ytterligare 5 miljoner kronor fr.o.m. 2020. Region Gävleborg ser positivt på detta.

9.7 Nya bidragssystem

Utredningen menar att de statliga reglerna av statsbidragen till konstnärerna ska möjliggöra en bred, genreöverskridande och flexibel hantering av bidrag och vara öppna för nya konstnärliga uttryck. Bidrag och stipendier ska kunna lämnas till både individer och grupper samt fysiska och juridiska personer. Region Gävleborg välkomnar detta. Utredningen ger också förslag på att en ny fond till förmån för bild- och formkonstnärer ska inrättas. Med inspirationen hämtad ifrån Norge och den norska konstavgift som årligen genererar mellan 35 och 40 miljoner norska kronor är tanken att fonden ska finansieras med en konstavgift om högst 5 procent vid andrahandsförsäljningen av den bildkonst som inte omfattas av följerrätten. Att fondens medel föreslås administreras av Konstnärsnämnden är rimligt. Men för att detta ska bidra till att konstnärer får bättre villkor för att praktisera sina konstnärskap, oavsett var de är verksamma, menar Region Gävleborg att den geografiska spridningen av fondens genererade medel bör beaktas och värnas.

9.8 – 9.9 Konstnärernas sociala trygghet m.m. Konstnärerna och pensionerna.

Utredningen presenterar bedömningar och förslag om för konstnärerna angelägna förändringar och förtydliganden vad gäller socialförsäkring, arbetslösförsäkring och skatteområdet. Ett förslag om ersättningsgrundande inkomst (EGI), vilken baseras på faktiska inkomster ett antal månader bakåt i tiden, istället för SGI skulle, om det genomförs kunna bidra med en förbättring ifråga om konstnärers sociala trygghet. Region Gävleborg delar dock bilden som utredningen ger om att det behövs ytterligare åtgärder. Vidare lämnar utredningen förslag om att en särskild utredning bör få i uppdrag att utreda hur konstnärernas framtida pensioner kan förbättras. Konstnärsnämnden får också i uppdrag att förbättra konstnärernas kunskap om pensionssystem samt att göra en utredning om konstnärers friskvård, arbetsskador och rehabilitering. Region Gävleborg ser med tillförsikt på denna utredning och samverkar gärna i informerandet om hur olika konstnärsstöd påverkar ersättningar från socialförsäkringssystemen.

Region Gävleborg
Kultur- och kompetensnämnden

Alf Norberg
Ordförande

Gun Hedlund
Kultur- och kompetensdirektör